

POMPEIA FOTOGRAFICA. FOTOGRAFIA DAGUERRE, L'ARXIU ADORMIT DARRERA LES PARETS D'UN COMERÇ FAMILIAR

Susanna Muriel Ortiz

Arxivera especialitzada en col.leccions fotogràfiques

A partir del projecte que vam iniciar el 2011 amb l'Associació Fotoconexió¹ i que he coordinat aquests tres anys sota el nom: *El Daguerre de Sants. Memòria d'un barri* hem portat a terme diverses iniciatives²: una exposició fotogràfica itinerant, un cicle de conferències, un bloc amb les imatges recaptades a una crida ciutadana, la instal·lació d'una placa commemorativa per la Comissió de Memòria Històrica de l'Ajuntament de Barcelona, i finalment, la publicació monogràfica que hem realitzat amb la col·laboració de l'Arxiu Fotogràfic de Barcelona³.

El present estudi forma part de la recerca que vaig començar abans que s'iniciés el projecte de *Fotografia Daguerre*. La meua deriva per les ciutats sempre ha cercat els estudis fotogràfics, amb aquell desig de conèixer com devien trobar-se originàriament aquells documents que jo organitzava, classificava i ordenava als arxius on havia tingut l'oportunitat de treballar. Sentia -de feia temps- aquesta curiositat -potser provocada pel meu sentiment i formació d'arqueòloga- que *Fotografia Daguerre* m'ha permès vehicular, i sobretot, intensificar. La troballa dels documents i objectes *in situ*, en un estudi fotogràfic centenari i en actiu, permet donar sentit discursiu a molta documentació. L'*arxivística pràctica* que he pogut desenvolupar en l'estudi fotogràfic permet entendre la dinàmica i alhora apasionant activitat que es va desenvolupar de primer moment a l'estudi. El joc ha canviat de fluxe, si fins ara s'havia estudiat un arxiu d'estudi fotogràfic des de les sales de tractament arxivístic d'una institució, mirant de projectar i narrar la història dels documents⁴, en aquesta ocasió teniem l'oportunitat d'estar a la pròpia Pompeia abans que el Vesuvi se l'emportés!

Fotografia Daguerre era, en aquell temps, un elegant estudi fotogràfic en una ciutat plena d'activitat comercial en un carrer empedrat on un munt de botigues i establiments estaven destinats a retratar als seus habitants ... van passar anys i modes pels quals aquesta botiga es va adaptar, a l'ombra d'un volcà! ... la cura familiar durant tres generacions, ha actuat

¹ El grup de treball dedicat a aquest projecte en l'Associació Fotoconexió està integrat per Francesc Tàpia Bonet, Maria de los Santos García Felguera, Pep Parer Farell, Isidre Santacreu Tudó, Blanca Giribet de Sebastián, Núria F.Rius, Ricard Marco Muñoz, Ricard Martínez Teruel i Susanna Muriel Ortiz a la coordinació.

² Les activitats que s'han realitzat en el curs d'aquest projecte es poden seguir al bloc: <http://eldaguerredesants.wordpress.com/el-proyecto/activitats/>

³ AA.VV.(2014). L'estudi Fotografia Daguerre de Sants (2014). Col·lecció "Documents de fotografia", Barcelona: Arxiu Fotogràfic de Barcelona- Institut de Cultura- Ajuntament de Barcelona. Comprèn els articles de: Tàpia Bonet, Francesc: "Els meus records". García Felguera, María de los Santos: "Un antic estudi de retrat". Blanca Giribet de Sebastián, Blanca; Parer Farell, Pep; F.Rius, Núria: "El treball a l'estudi Fotografia Daguerre". Muriel Ortiz, Susanna: "Pompeia fotogràfica: l'arxiu adormit darrere les parets d'un comerç familiar". Martínez, Ricard: "Els retrats i el futur. Refotografia a l'estudi Fotografia Daguerre". Santacreu Tudó, Isidre: "Fotografia Daguerre, un cubierto destinado a galería fotográfica."

⁴ Com en el cas de la exposició: *De retratistas a fotógrafos*. Cien años de imágenes II. 24 de maig de 2007, INSPAÍ.

com a les cendres del volcà, una manta protectora que ens permet descobrir com havia funcionat aquest estudi des d'antuvi.

Fotografia Daguerre constitueix una pompeia pel fet que ha conservat els documents en el lloc o emplaçament que els ha produït, atrapats en el temps i entre quatre parets. Alhora, ha deixat un rastre escampat al seu voltant que podem seguir documentalment a través de la publicitat de l'època.

Durant el primer terç del segle XX, la premsa era el suport publicitari per excel·lència, juntament amb els cartells⁵ i les marquesines, en el millor dels casos, es podia insertar la publicitat als tramvies de Barcelona! Però, la realitat en els estudis fotogràfics de barri, és que el moment de programació de Festa Major constituïa el major aparador que es podien permetre i alhora, una forma exitosa perquè els veïns coneixessin el negoci fotogràfic. L'estudi d'aquesta sèrie m'ha permès contextualitzar l'existència d'alguns objectes i documents que resten avui dia en l'estudi de retrats *Fotografia Daguerre* i que formarien part d'aquest gran "arxiu" vigent.

***Fotografia Daguerre* entre la competència i l'especialització de cal retratista**

L'estudi *Fotografia Daguerre* al barri de Sants constitueix un cas insòlit per molts fets, però sobretot perquè s'ha convertit en aquelles càpsules en el temps que permet conèixer com era el dia a dia en el negoci familiar de retratar un barri, una ciutat, i una societat. Ens hem de remuntar a principis de 1916 quan Martí Bonet i Berenguer (1882-1961) va obrir el negoci fotogràfic al carrer de Sants núm. 78 cantonada amb el carrer Alcolea núms. 1-3, amb la construcció d'un edifici *ex professo* com a galeria de retrats, en un lloc estratègic al carrer de Sants i al costat de l'estació de trens. No obstant, molt abans havia tingut un estudi fotogràfic a Terrassa, cap al 1908⁶, i al barri de Sants havia estat el segon emplaçament fotogràfic que regentava, abans, cap el 1912, al mateix carrer de Sants, però al número 97, havia tingut l'anomenada *Galeria Fotogràfica M. Bonet*.

Malgrat aquest emplaçament privilegiat a la carretera de Sants va existir una forta competència, i alhora, una especialització entre els estudis fotogràfics que s'establien en aquest eix. La gran competència que havia en aquest negoci es devia principalment al fet que "qualsevol esdeveniment quotidià, com ara un casament o una primera comunió, o un bateig, requeria una visita a cal retratista i un cert nombre de còpies per enviar als familiars llunyans en una espècie de ritual màgic, en la mesura que la possessió de la imatge de l'esdeveniment es convertia, no solament en una notificació sinó també en una participació, diguem-ne virtual, de l'acte"⁷. Però aquesta competència entre els estudis de retrats, va portar a una especialització. Uns estaven dedicats a ampliacions, retrats a l'oli i al pastel,

⁵ Una antiga escultura de fusta, una mena de bufó, que durant molts anys havia sigut utilitzada a la façana de l'estudi per penjar una banderola amb l'anunci de l'estudi, va ser escollida per Francesc Tàpia pel dia que vam descobrir la placa commemorativa que la Comissió de Memòria Històrica va posar a la façana de l'estudi fotogràfic (20/01/2014), <http://eldaguerredesants.wordpress.com/2014/01/21/una-data-important-per-fotografia-daguerre/>.

⁶ Torres Díaz, Francisco (1999). *Crónica de un siglo de fotografía en España: 1900-2000*. Barcelona: Fopren, p. 91

⁷ Formiguera, Pere (2000). "Retratar-se". En: Fernández i Sagrera, Merche (comissària). *Galeria de retrats de l'Arxiu Nacional de Catalunya*. Sant Cugat del Vallès: Arxiu Nacional de Catalunya, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 7-8. Catàleg de l'exposició del 6 d'abril al 30 de maig, 2000 ANC, Sant Cugat del Vallès.

esmalts, reproduccions, postals, miniatures, retrats de tots els tamany, treballs de laboratori industrials i d'aficionats, efecte "flou" per aconseguir fer més vaporosos els retrats, a més dels treballs clàssics dels retrats de nadons⁸, comunions, nuvis, la celebració del Diumenge de Rams amb el palmó dels nens i la palma de les nenes, entre d'altres. La distinció per discernir entre aquesta competència passava per apostar per la modernitat i les novetats tecnològiques, com és el cas que hem pogut observar als anys 1920 quan competien amb el retrat de nit amb llum fixa, gràcies al sistema d'il·luminació elèctrica "Jupiter". Hem trobat molts anuncis on el "retrat de dia i de nit" es repeteix com un reclam, i fins i tot, rivalitzaven en el mèrit de ser l'"única a Sants" amb aquest sistema⁹.

Un altre camí per destacar entre la competència dels estudis fotogràfics era la distinció o fama que poguessin adquirir gràcies a la seva relació amb les personalitats conegudes d'entitats culturals, com d'altres iniciatives. En aquest sentit, hem pogut documentar com Martí Bonet va retratar en diverses ocasions els cors de l'Orfeó de Sants que es trobava situat ben aprop, al carrer de Sants núms. 71 i 73. En alguna ocasió, quan tots els components del cor no havien cabut en l'estudi, els va fotografiar a un pati proper¹⁰. Fins i tot, l'any 1927, Martí Bonet va retratar al seu president, el metge i escriptor santsenc Jacint Laporta i Mercader¹¹ i en va realitzar diverses còpies que s'oferien com a obsequi en la celebració de l'homenatge que se li va realitzar. També, hem documentat la participació de *Fotografia Daguerre* en la campanya que el 1925 va emprendre *Agell, el magatzem de queviures* del carrer de Sants núm. 89 amb la que obsequiava a tots els seus clients amb els *tickets-moneda* que donaven als seus compradors, i amb els quals podien adquirir de franc els articles que s'expenien a diverses cases, com *Fotografia Daguerre* que bescanviava aquests *tickets-moneda* per retrats i ampliacions¹². En alguns dels múltiples calaixos, armaris, caixes que custodien l'estudi fotogràfic, estic convençuda que algun dia trobarem algun d'aquests *tickets-moneda*, darrera dels quals probablement es trobaria Maria Busom, una dona amb un esperit emprenedor per l'empresa familiar¹³.

Durant molt temps *Fotografia Daguerre* s'anunciava amb l'"Especialitat en Nuvis". El reclam era el "gust artístic" buscant l'elegància com a símbol de distinció, amb l'elecció d'uns

⁸ Segons recull la publicitat de *Fotografia Daguerre* al *Setmanari independent El Ressoró*. Barcelona-Sans, 22 de desembre de 1927, núm. 132, "Retrateu les criatures puix és el millor record per quan siguin grans. Es regalen els retrats per les fulles de naixement"

⁹ Si be és cert, que no he pogut documentar si *Fotografia Daguerre* va ser la primera que va introduir aquest sistema, si que puc dir que la primera publicitat localitzada sobre aquest sistema data de 1922 de la publicació local *L'Horitzó. Periòdic quinzenal de Joventuts*, núm. 8.02-1922: "Montada [sic] amb els avenços més moderns. Única a Sans [sic] que retrata dia i nit i amb llum fixa JUPITER" i continua amb aquest mateix anunci -amb mínimes variants- fins el 1926 quan la publicitat d'un altre estudi retratístic *Fotografia García*⁹ a la contraportada de la revista local el *Foment de la Sardana de Sans*, al juny de 1926 s'anunciava així: "Fotografies artístiques i de última novetat, sols les trobareu en aquesta important casa. Tots son [sic] models exclusius. Única casa a Sans [sic] que retrat amb llum artificial "JÚPITER".

¹⁰ Vegeu al bloc del projecte dins la galeria d'imatges, la imatge amb el codi 26 que recull un retrat de la coral fotografiada a un gran pati l'any 1930: <http://eldaguerredesants.wordpress.com/galeria-dimatges/retrats-de-grup/>.

¹¹ Record de la festa en honor de Jacint Laporta, 20 febrer de 1927. Orfeó de Sans. Expedients homenatges Orfeó de Sants. Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc.

¹² Publicitat a la contraportada del *Butlletí del Foment de la Sardana de Sans*, març de 1925.

¹³ A partir del testimoni de la Joana Bonet, entrevistada en múltiples ocasions.

cartrons especials on enganxava les imatges, amb una ornamentació i una fulla de paper que cubria l'emulsió (protegint la fotografia de les abrassions i altres factors externs, com la llum), evidenciant la preocupació del fotògraf pel deteriorament de la imatge. També va comptar amb la col.laboració durant un temps de J. Busquets a la direcció artística de l'estudi¹⁴ tal com indiquen molts reversos d'aquests retrats. Relacionat amb aquest tipus de retrat, l'estudi de la publicitat m'ha proporcionat una informació que serveix per explicar l'existència en l'estudi d'alguns objectes arraconats a una prestatgeria, o dins un altell, és el cas de les plastificades flors dels tarongers, -o "flors de azahar" tal com s'anunciaven a la publicitat-, o les toies, el ram de flors que la casa *Fotografia Daguerre* posava a disposició dels seus clients pels retrats de nuvis.

La recerca a l'Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc, la consulta de les col.leccions dels programes de Festa Major, com de les revistes locals que servien de plataforma publicitària, van permetre documentar 18 estudis fotogràfics al voltant d'aquest eix¹⁵, als quals recentement he pogut afegir nous estudis fotogràfics que en alguna ocasió havien canviat d'emplaçament com: *Radiolectra* al carrer de Creu Coberta núm.94 que s'anunciava l'any 1932 com a "Laboratori fotogràfic - Revelat i tiratge de fotos per als senyors aficionats a preus increïbles"¹⁶; *L'Óptica Ocular* al carrer Riego núm. 36 que en els nadals de 1924 dins la seva publicitat anunciava "Aparells fotogràfics des de 25 pessetes"¹⁷ i *l'Estudi Juan Castell* al carrer de Creu Coberta núm. 97 que posteriorment va ser portat per la seva vídua¹⁸. Del tombant del segle XIX, recentment he pogut documentar l'existència d'un estudi fotogràfic que es trobava a la "carretera real núm. 37", regentat per un fotògraf d'origen italià es deia *Fotografia J. Bressanini*.

¹⁴ Sobre la identitat de J. Busquets vegeu Giribet de Sebastián, Blanca; Parer Farell, Pep; F.Rius, Núria (2014). "El treball a l'estudi Fotografia Daguerre". En: AA.VV. (2014). *L'estudi Fotografia Daguerre*. Documents de Fotografia. Barcelona: Arxiu Fotogràfic de Barcelona- Institut de Cultura- Ajuntament de Barcelona, nota 34, p. 36.

¹⁵ Vegeu el mapa elaborat per Teo Grimalt Hirvonen a partir d'aquesta cerca a: AA.VV.(2014). *L'estudi Fotografia Daguerre*. Documents de Fotografia. Barcelona: Arxiu Fotogràfic de Barcelona- Institut de Cultura- Ajuntament de Barcelona, p. 33.

¹⁶ Anunci publicitari a la contraportada del *Butlletí Mensual Foment de la Sardana de Sans*, any sisè, numero 61, juny MCMXXXII.

¹⁷ Anunci publicitari a *El Ressó. Setmanari Independent Portaveu del Districte VII*, núm. 35, any I, 5 desembre de 1924, p. 16.

¹⁸ Segons el "Libro de visita de la Inspección de Trabajo, Barcelona 6 de novembre de 1961". Caixa 8191: expedients diversos. Arxiu Municipal del Districte de Sants-Montjuïc.

Foto 1. Segell en el revers d'una fotografia procedent del fons de l'Arxiu fotogràfic del Museu Marítim de Barcelona. Fotografia J. Bressanini, carretera real 37. Barcelona-Sans. Foto Susanna Muriel.

De tal forma, fins el moment tenim documentats 25 establiments fotogràfics al voltant de l'eix de carretera de Sants.

Finalment dins aquesta revisió de l'especialització dels estudis fotogràfics tenim l'estudi *Gomila* amb la fotògrafa santsenca Elisa Gomila i Creixell (1906-1986) al capdavant¹⁹. Especialitzada en la "fotografia de proximitat", celebracions casolanes del barri, com aquells reportatges de sobretot dels diumenges que li encarregaven per retratar la celebració dels aniversaris dels nens. Aquell mateix diumenge treballaria al laboratori per preparar les còpies, que penjaria a l'aparador a primera hora del mateix dilluns i que gran part del veïnat esperava amb candeletes per veure de quina casa procedia el pastís, els vestits, els mobles del menjador, etc. *Gomila*, estudi fotogràfic va obrir poc després de la Guerra Civil Espanyola i va continuar fins 1986, quan va morir Elisa.

¹⁹ Actualment estic treballant amb la col·laboració de la família Gomila el material d'aquest establiment fotogràfic, he volgut introduir algunes de les dades que generosament la família ha posant a la meua disposició.

Foto 2. Elisa Gomila i Creixell a l'entrada de la botiga de fotografia *Gomila* que tenia a la carretera de Sants, núm. 202. Col.lecció particular.

Espais i conjunts documentals dins el comerç fotogràfic destinats a “Arxiu”

Dins de les diverses conceptualitzacions que en el decurs de la història ha rebut el terme arxiu²⁰, en el cas de l'estudi *Fotografia Daguerre* ens permet contextualitzar i ampliar totes les seves acepcions, pel fet de trobar-se en actiu i en el mateix lloc de producció de la documentació.

Últimament hem assistit a un major coneixement públic dels nous ingressos i adquisicions de fons fotogràfics procedents d'aquestes empreses familiars, els estudis de retrat. Ja siguin en arxius, centres de documentació, biblioteques, museus, així com per la compra en subastes per part dels col·leccionistes. En alguns casos, es tracta d'una selecció de material feta per la pròpia família, o pel fotògraf que es veu abocat -per diverses circumstàncies- a tancar el negoci de l'estudi fotogràfic. Capses de plaques, alguns retrats, àlbums, càmeres, i en alguns i millors dels casos, documentació textual sobre la gestió de l'empresa familiar. En altres ocasions, la transferència generacional ha actuat com a filtre seleccionant allò que guardava al mateix estudi, i per tant, només ens resta una part d'aquesta documentació que acompanyava el dia a dia d'aquest comerç.

²⁰ Sobre les diverses acepcions del terme arxiu vegeu: AA.VV.(2009). *Manual d'arxivística i gestió documental*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, p. 57-63.

En el cas de *Fotografia Daguerre*, el fet de disposar d'un gran espai, un edifici construït *ex professo* com a galeria de retrats, va propiciar, que es guardessin molts documents, objectes i materials des de l'inici de l'activitat retratística de la família Bonet-Tàpia. Per altre part, les tres generacions de fotògrafs s'han caracteritzat pel fet de guardar tot el que consideraven el seu llegat, conscients de la seva herència històrica, de la qual els ha estat impossible desprendre's. Per aquest fet, trobem una gran multiplicitat d'espais que conformarien aquest "arxiu" dins la lògica de treball d'una empresa familiar. Alguns dels espais que he pogut documentar i que conformarien aquest "arxiu" -amb un cert ordre entre els documents- en l'estudi fotogràfic són els següents:

Altell on es guardaven els "clixés", els retrats dels avantpassats, ampliacions, i altres materials. Dins aquest espai amb prestatgeries de fusta es va començar a organitzar l'any 1960 els més de 40.000 "clixés" en suport flexible²¹. Dins aquest mateix espai, recentment hem localitzat una sèrie de caps que contenen les plaques amb la fotografia de carnet per al document nacional d'identitat, i que probablement es trobi relacionada amb un llistat identificatiu, encara per localitzar. En aquest altell hi ha més de 500 caixes originals de plaques que conserven els negatius numerats i, en alguns casos, dins el mateix sobre una còpia positiva de la imatge. Posteriorment, dins aquest espai s'han acumulat altres materials, com antics retrats de familiars i parents, alguns es troben emmarcats i d'altres no, possiblement havien format part de l'espai identitari dels establiments fotogràfics que va regentar en Martí Bonet.

Foto 3. Altell on es troba l'arxiu de "clixés" de *Fotografia Daguerre* amb altres materials. Foto Susanna Muriel.

Aquest tipus d'espai era habitual en els estudis fotogràfics, situat en habitacions més o menys fosques o en altells per guardar de forma més o menys ordenada els "clixés".

²¹ Una altre fotografia d'aquest espai es pot veure a AA.VV. (2014). *L'estudi Fotografia Daguerre*. Documents de Fotografia. Barcelona: Arxiu Fotogràfic de Barcelona- Institut de Cultura-Ajuntament de Barcelona, p. 51.

Recentement hem pogut documentar a l'estudi fotogràfic *Fotos López*, al carrer Mallorca núm. 514 de Barcelona com admirablement ordenat per formats i anys es troba una part d'aquest arxiu de negatius que conserva l'estudi des de 1944 quan van obrir l'establiment en aquest local.

Foto 4. Arxiu de negatius de *Fotos López* amb Juan López²², fotògraf jubilat de l'estudi que va obrir l'any 1944. Fotografia Oscar Ciutat.

Tornem als espais d'"arxiu" de l'estudi Daguerre de Sants.

L'antic laboratori va esdevenir el magatzem de les plaques de vidre com d'una àmplia col·lecció de materials de laboratori. Primerament, hi havia un espai destinat per a les plaques, però amb el desús del laboratori, les caixes de les plaques es van acumular sota les piques. Aquest espai, es va convertir en el magatzem de molts dels elements d'*attrezzo* que conserva l'estudi com són: sant cristos, àngels -molt utilitzats als retrats de comunions²³-, tauletes, cadires, bancs, sofàs, paravents, peces de fusta amb dibuixos geomètrics que servien per filtrar i dibuixar la llum que sortia darrera el retratat, etc. També trobem ampolles de productes químics que en alguns casos conserven dins la caixa el prospecte explicatiu de les fórmules. I sobre fórmules, tenim en aquest mateix espai una altra documentació important *in situ*, darrera d'una de les portes d'un armariet, enganxada a la fusta hi ha un document mecanografiat, es tracta de les diverses proporcions que s'utilitzaven pel revelat i positivat que feia servir l'estudi fotogràfic.

²² Curiosament, Juan López ens va explicar que estava emparentat amb *Foto Blaya* estudi fotogràfic que es trobava al carrer de Sants, núm. 35, baixos.

²³ Recentment Francesc Tàpia m'explicava com havien augmentat les demandes de retrats de comunió amb aquests antics elements d'*attrezzo*, fins i tot, en alguns casos els clients han volgut refotografiar al nét amb els mateixos elements amb els que sortia el retrat de comunió de la seva àvia.

A la petita i fosca habitació en la que la Joana Bonet havia pasat llargues jornades retocant les fotografies, actualment s'emmagatzema gran part de l'"arxiu". Caixes, calaixos, paquets lligats, com alguna vella maleta de cartró on es troben els retrats que durant un temps havien format part dels aparadors de l'estudi fotogràfic: fotografies de comunions, nuvis, de les palmes i els palmons amb les marques de les xinxetes. També hi han caixes amb còpies positives, rodets i sobres d'encàrrecs que no es van venir a recollir, i que resten guardats en aquest espai.

Existeixen alguns armaris de calaixos en l'actual despatx d'en Francesc Tàpia on es guarda l'antiga documentació que en el decurs de la gestió del comerç s'ha acumulat. Aquests antics armaris, també constitueixen un espai d'arxiu, susceptible d'"excavació arqueològica". Aquí, en Francesc Tàpia ens va descobrir diversa correspondència, com altra documentació històrica de l'estudi.

La petita habitació al costat de l'estudi destinada a canvi de plaques, també constituïa a l'inici de la nostra investigació un "arxiu", on es guardaven caps originals de les plaques estereoscòpiques que recollint instantànies de la vida familiar de Martí Bonet i Maria Busom, com també alguna capsa de plaques verge.

Un dels altres espais que durant anys ha servit d'"arxiu", han estat els armaris de la primera planta, on actualment es troba l'estudi per les fotografies de carnet. Perfectament camuflats, com si d'una paret de fusta es tractés, es troben uns armaris que contenen la sèrie de talonaris de rebuts. Sistema que segons m'explicava Francesc Tàpia continua vigent avui en dia pel control dels encàrrecs.

Com podem veure, tots aquests espais on aparentment es troba "dispersa" la documentació, conforma un context dinàmic, on la documentació es troba immersa en el context del negoci actual amb els ecos del passat.

D'aquells més de vint-i-cinc estudis fotogràfics que s'han pogut documentar fins ara al voltant de carretera de Sants, només resta i continua *Fotografia Daguerre*. En la majoria dels casos, els materials que contenien s'han perdut, només en dos casos he pogut documentar l'existència d'una calaixera on la família del fotògraf conserva algunes plaques i fotografies de la memòria de l'establiment.

Tipologia documental en el fons d'un estudi fotogràfic

Segons es descriu a l'època el treball del retratista estava marcat per la rutina²⁴, ja que la producció seguia uns estàndards que deixaven poc espai per la creativitat artística. No obstant, la rutina té un aspecte positiu a nivell documental, és susceptible de generar sèries²⁵. En el decurs d'una mateixa activitat que es desenvolupa de forma més o menys

²⁴ Garcia Felguera, Maria de los Santos i Núria F. Rius, Núria (2012). "Posa't tranquil i fes-te retratar: la fotografia entre diversió i obligació". En: Sala, Teresa-M.(coord.). *Pensar i interpretar l'oci: passatemps, i entreteniments, aficions i addiccions a la Barcelona del 1900*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 179-201.

²⁵ Sobre les definicions de sèries documentals vegeu AA.VV. (2009). *Manual d'arxivística i gestió documental*. Barcelona: Associació d'Arxivers de Catalunya, p. 86-87.

homogènia i de forma continuada es poden generar uns documents que responen a una mateixa tipologia.

Quan parlem del fons documental que integra un estudi fotogràfic, quina documentació integraria aquest fons? La tipologia documental és immensa i poques vegades assumible per raons de conservació, estudi i difusió per una única entitat, no obstant, l'estudi "en fouille" que ens permet *Fotografia Daguerre* obre la mirada cap a nous estudis, i per tant, cap a noves polítiques d'adquisicions i conservació d'aquests fons. L'estudi està en procés, i resta molta feina per fer, no obstant, voldria enumerar tota aquella documentació que al llarg d'aquesta investigació he trobat gràcies a la col.laboració d'en Francesc Tàpia i que podria ser susceptible de crear sèries documentals.

Els catàlegs de productes que ofería l'estudi es presentaven a uns arxivadors on s'insertaven els fulls dels preus que s'establien segons el nombre de còpies i els formats que es demanaven. Els fulls es disposaven amb una orientació alterna, de forma que mentre el client observava les diferents mides i presentacions dels retrats, el fotògraf li podia informar dels diversos preus segons la comanda de còpies.

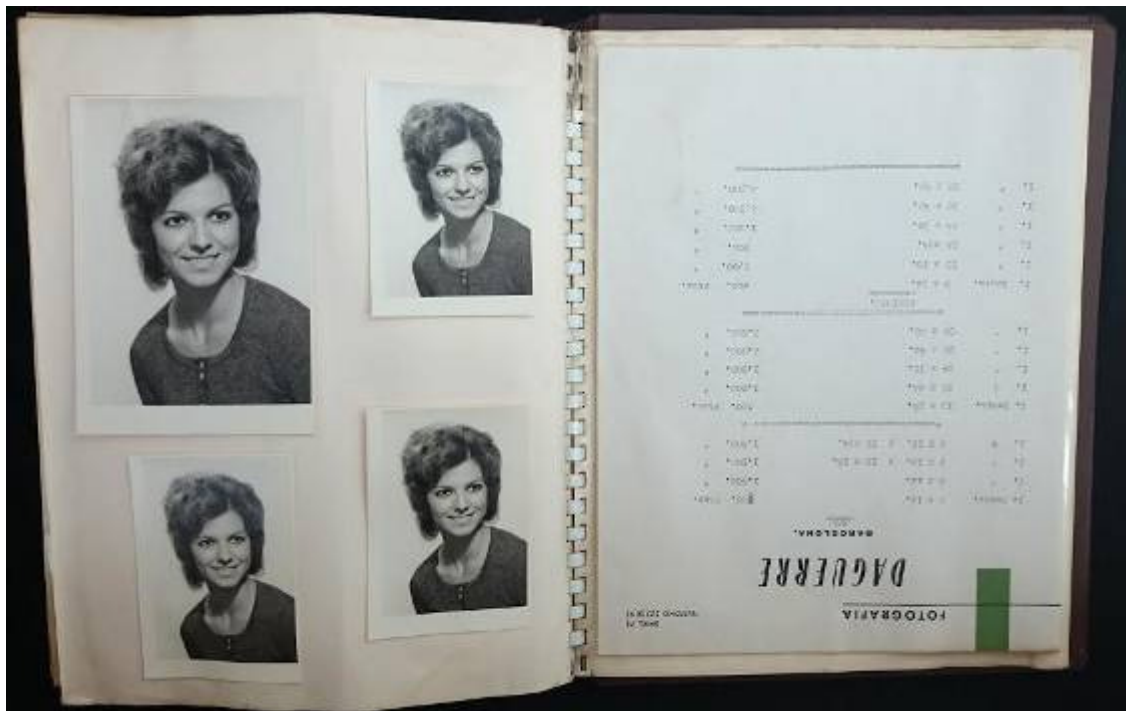

Foto 5. Catàleg de productes que ofería *Fotografia Daguerre* als anys 1970. Foto Susanna Muriel.

La sèrie dels inventaris alfabètics documentats des de 1964 fins a 1981, on s'essentava per mesos i seguint l'ordre alfabètic del primer cognom, la identificació dels clients que passaven a retratar-se a l'estudi, seguit del número que identificava el negatiu.

Foto 6. Inventari alfabètic dels clients que va tenir Fotografia Daguerre a 1964. Foto Susanna Muriel.

Aquests anuaris es van elaborar per donar servei a les còpies que es demanaven amb posterioritat a la sessió del retrat. Recordem, com al revers dels retrats de molts estudis fotogràfics es deia “Se conservan los clichés”, com una mena de recordatori per si en algun moment es volia demanar un altre còpia d’aquella fotografia. No obstant, cada estudi tenia el seu sistema d’organització. Mentre *Fotografia Daguerre* no classificava la tipologia dels retrats que registrava i tenia un únic registre anual, a *Fotos López* existeixen inventaris alfabètics segons es tracti de retrats per nuvis, comunions, famílies, i grups. Alhora dins aquests llistats s’anotaven a cada assentament no tant sols la data, el número de registre que se li assignava, el nom del client i, a continuació, la comanda segons els formats que marcava *Cartulinas Ortiz*, com eren les mides *Postalinas* (7x10 cm), *Paris* (12x18 cm i 13x18cm), *Salon* (18x24 cm) entre d’altres²⁶.

²⁶ 2014.

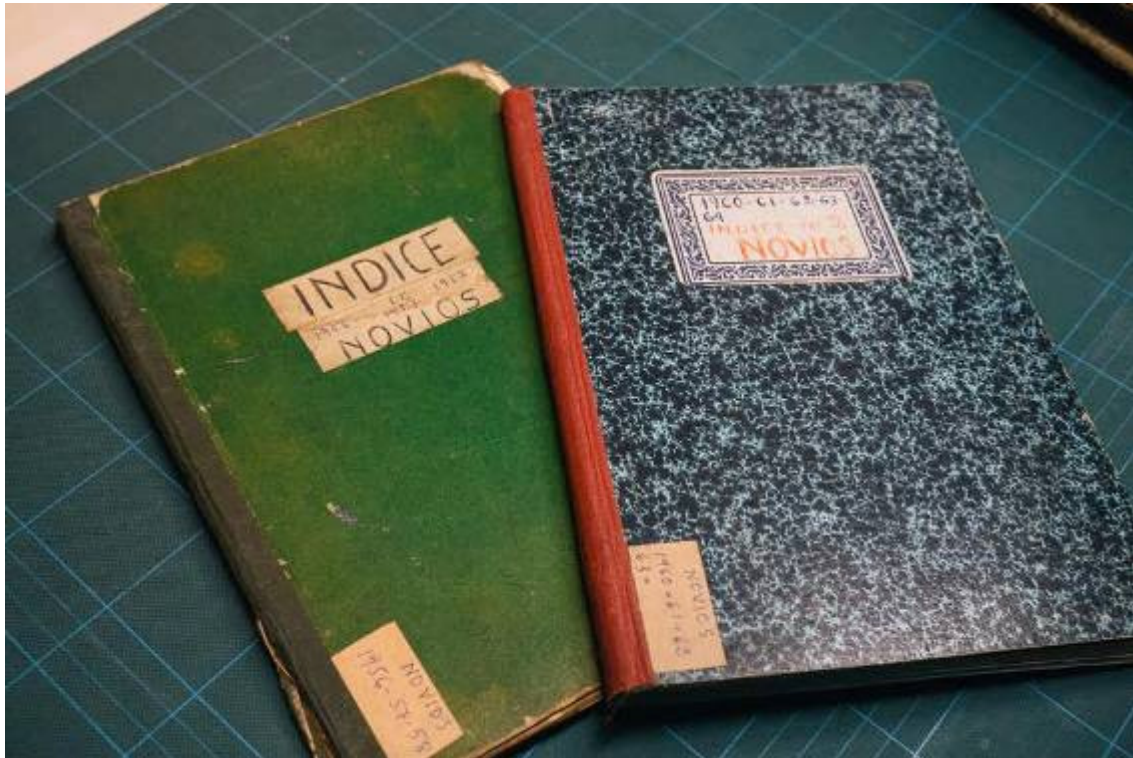

Foto 7. Index de nuvis de *Fotos López* dels anys 1955 a 1969. Foto Oscar Ciutat.

En el cas de *Fotografia Daguerre* aquesta informació la trobem en una altre sèrie documental integrada pels talonaris de rebuts de l'estudi, es tracta d'una sèrie composta per 200 números -aproximadament- localitzats des del 25 de setembre de 1960 fins el 30 de desembre de 1981. Aquesta sèrie continua en l'actualitat amb un model molt similar de talonari.

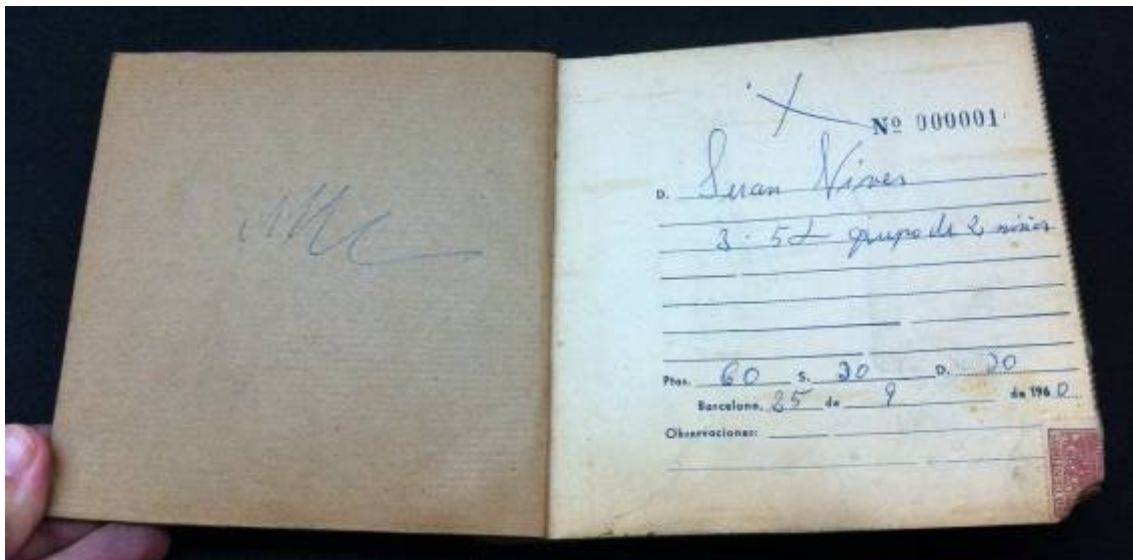

Foto 8. Primer talonari de rebuts conservat a l'estudi amb data 25 de setembre de 1960 amb la comanda d'un retrat infantil per part de Juan Vives. Foto Ricard Martínez.

També trobem documentació personal d'en Martí Bonet, Maria Busom, Paco Tàpia, Joana Bonet, i finalment Francesc Tàpia. Del primer fotògraf que va iniciar l'empresa familiar, vam localitzar l'extracte de l'acta matrimonial del setembre de 1914 quan es va casar amb Maria Busom, guardada durant molts anys doblegada al fons d'una capsa, on també vam localitzar una còpia del contracta d'inquilinat que es va realitzar el dia 1 de gener de 1943. Carnets, diplomes, cartes, notes, dibuixos d'en Joana, diversos documents personals custodiats en l'espai del despatx d'en Francesc Tàpia.

Foto 9. Documentació guardada dins una capsa a un calaix del despatx de Francesc Tàpia. Fotografia Susanna Muriel.

També en aquest espai es troba una part de la documentació comptable del comerç. Altre documentació -no localitzada encara- són els "tikets-moneda" dels que parlavem a l'inici d'aquest treball, o els números de tanda que s'havien de repartir en determinades dates festives davant les cues de gent que s'anava a retratar a l'estudi, com al Carnestoltes.

Martí Bonet -el primer fotògraf d'aquesta saga- va estimar i gaudir de la fotografia, per ell no era només un mitjà de subsistència, li agradava provar procediments fotogràfics com la cianotipia, amb la qual hem trobat diversos retrats familiars, fins i tot, l'elaboració de siluetes, un retrat d'ombres fet a mà i amb els contorns tallats en paper negre, del qual van localitzar un parell d'exemples i que segons el testimoni d'en Francesc Tàpia probablement va realitzar el seu avi.

Dins la documentació *in situ* de l'estudi fotogràfic també trobem diverses capes que corresponen a cadascú dels membres que han regentat aquest estudi fotogràfic i que han portat d'una forma determinada el negoci familiar del retrat, que va saber integrar una part

de la família a la plantilla de treballadors²⁷, com passant el coneixement de l'ofici, la pràctica de la fotografia de generacions en generacions. Una transferència del coneixement del negoci del retrat que serviria alhora per legitimar una forma de treballar, un *savoir faire*, experiència acumulada.

Finalment una fotografia que suposa l'inici d'una activitat. En aquesta imatge veiem al centre als dos protagonistes que van iniciar la saga, Martí Bonet i Maria Busom. La imatge es va realitzar durant una celebració entre parents i amics poc temps després de casar-se l'any 1914 i iniciar i liderar l'activitat professional conjunta al carrer de Sants número 78 al capdavant de *Fotografia Daguerre*.

Foto 10. Fotografia del matrimoni de Martí Bonet i Maria Busom envoltats de familiars i amics en el decurs d'una celebració. Fons Fotografia Daguerre.

²⁷ Sobre les condicions dels treballadors dels estudis fotogràfics vegeu l'aproximació de F. Rius, Núria <<http://lespincsdelfotograf.wordpress.com/2013/09/18/el-negoci-del-retrat-fotografic-a-barcelona-1860-1923-una-aproximacio-a-les-dinamiques-industrials-del-sector-i-a-les-condicions-professionals/>>. [Consulta: 01/09/2014].

